

СРПСКИ ЗВУЦИ 3

Шпица: „СРПСКИ ЗВУЦИ - Емисија којом обнављамо сећање на наше музичко наслеђе“

Спикер: Овај пројекат суфинансиран је од стране Министарства информисања и телекомуникација Републике Србије. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Списак српских химни обухвата све незваничне и званичне националне химне које је Србија имала кроз своју историју, као и незваничне и званичне химне Црне Горе, Републике Српске и Републике Српске Крајине. Списак садржи и народну химну посвећену Светом Сави, првом српском архиепископу и основачу аутокефалне Српске православне цркве.

„Химна Светом Сави“, као и „Востани Србије“, спадају у прве, додуше незваничне српске химне. Тачан датум настанка химне која је посвећена светитељу Сави Немањићу није познат, док је „Песма на инсурекцију Србијанов“, то јест „Востани Србије“, настала 1804. године, када ју је певао српски просветитељ Доситеј Обрадовић из жеље да поздрави избијање Првог српског устанка.

Међутим, прва службена државна химна Србије била је „Боже правде“, коју је написао Јован Ђорђевић, а компоновао Даворин Јенко и која уједно спада у старије химне у свету. „Боже правде“ је била и званична химна Републике Српске до 2008. године, када је усвојена химна „Моја република“, а и Републике Српске Крајине.

Прва званична химна црногорске државе била је „Убавој нам Црној Гори“, песника Јована Сундечића и композитора Јована Иванишевића. „Маркова сабља“, алегорија у два дела са певањем, чији је саставни део химна „Боже правде“, тема је наше данашње емисије „Српски звуци“, а наша саговорница је музиколошкиња Ања Лазаревић Коцић. „Маркова сабља“ је алегорија у два дела са певањем, као што смо рекли, написали су је Јован Ђорђевић и Антоније Хаџић, а музику је написао Даворин Јенко. Прво извођење је било 11. августа 1872. године у Народном позоришту у Београду. Прво извођење у Српском народном позоришту 14. јануара 1873. у Новом Саду, када је Н. Недељковић играо Краљевића Марка, Ј. Маринковићка Вилу, А. Лукић је играо певца.

Изведена је шест пута. Затим је обновљена као премијера у Српском народном позоришту 22. маја 1875. године, па поново 9. октобра 1875. у Чакову. Затим је обновљена као премијера у Српском народном позоришту 1. јануара 1877. и коначно 19. јануара 1910. у Новом Саду.

Музика

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Химне Даворина Јенка су биле званичне у шест држава, једне војске и приде незваничне у четири случаја. Ко је био Даворин Јенко, да чујемо од наше саговорнице Ање Лазаревић Коцић?

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

Даворин Јенко је Словенац по рођењу и пореклом. Рођен је близу Крања, у једном малом месту. Међутим, неко ко је већи део свог живота, и овако, и скоро комплетан радни век провео, заправо у Србији, највећим делом у Београду. Један мањи део, онај први део у Србији је провео у Панчеву. Он је у Србију, заправо, дошао на позив Панчевачког црквено-певачког друштва, то је један од најстаријих хорова код нас у земљи. И био је хоровађа у Панчевачком црквеном друштву и јако лепо радио са њима. Заправо, кроз Панчевачко црквено-певачко друштво је прошла једна плејада озбиљних композитора и хоровађа код нас, међу њима и Даворин Јенко. Након Панчева долази у Београд, где почиње да ради са разним хорovima, између осталог и са Првим београдским певачким друштвом. Дакле, опет једним хором за који су били везани многи његови савременици, пре или после њега, Јосиф Маринковић и Корнелија Станковић и сам Стеван Мокрањац. И у принципу, дакле, тај неки његов професионални пут је од почетка био подвојен. Са једне стране, композитор, везан и жељан компоновања, а са друге стране, врхунски диригент. Дакле, одличан хоровађа, што подрезумева не само да сте диригент, него и да, на неки начин, описмени некога кога треба да описмени. То су такозвани ти приуротвени хорови који су постојали, тако су се звали при певачким друштвима. Дакле, музички описменити људи који то нису, који имају талента и желе да певају у хору. Организовати, наравно, све оно што је везано за функционисање једног хора. Дакле, озбиљни задаци. И то је Јенко јако добро радио, тако да је, да кажемо, постао стварно тражен. Он је, иначе, то неко свој музичко образовање добио једним делом у Словенији, па једно време путовао, био је и у Бечу. У Бечу био је један успешан период када је окупио, заправо, Словенце и створио једно удружење, из кога је касније израстао и некакав хор, који је био врло успешан. И временом то удружење и тај хор су, заправо, прерасли оне почетне оквире и постали нека врста места за окупљење, генерално, Словена, дакле, не само Словенаца, него Словена. Тако да је утицај и на нашу дијаспору тамо био стварно велики. И како је сам Јенко говорио, наравно, све оно што је видео у Бечу, чуо у Бечу, га је и музички обликовало. Тако да он, онако, већ као једна зрела формирана личност, у том професионалном смислу, долази у Београд. И у Београду је, опет, везан и за хорове, и за само компоновање, али ту, на сцену, у његов професионални живот ступа и позориште, односно, сама сцена, као таква, где се он везује, пре свега, за Народно позориште у Београду, у ком је дуго радио и, заправо, био, хајде да кажемо, главни композитор Народног позоришта. За Народно позориште је био везан и приватно. Његова супруга је, заправо, била чувена Августа, односно, Вела Нигринова. Била је једна од чувених глумица, дива београдског Народног позоришта тада.

Музика

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Шездесетих година 19. века један од првих романтичара у словеначкој музици Даворин Јенко касније постаје и представник музике романтизма и у Србији, где даје печат читавом једном раздобљу. Усавршава класичан српски комад са певањем, подиже инструменталну музику на виши ниво, ствара прву српску оперету „Врачара“ или „Баба Хрка“, праизведену 1882. године, на исту причу као и прва румунска оперета, само је радња пребачена у влашки крај Србије и удара темеље развоју српске

опере. Али о томе ће бити речи у некој од наредних емисија, а данас говоримо о томе како је настала наша химна „Боже правде“.

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

Наша химна је заправо нешто што је Даворин Јенко написао у склопу позоришне музике. Дакле, интенција његова није била писање химне. Просто, она је то временом постала. Међутим, Даворин Јенко јесте неко чија је музика добијала тај статус некакве химне. Од химне певачког друштва до химне читаве државе, као што је случај са „Боже правде“. Дакле, имате његове песме, на пример, „Напреј застава славе“, коју су Словенци прогласили незваничном химном исправа. Па је онда то била некаква поздравна песма већине певачких друштава и Словенаца читав 19. век.

Па онда имате ситуацију где је од њега тражено да пише поздравне песме или химне певачких друштава у којима је радио. И уопште је Даворин Јенко очигледно имао просто смисла и јако добро се та некаква његова поетика уметничка и стваралачка уклопила у оно што је било везано за један национални осећај поноса, припадности и свега онога што је у 19. веку просто било важно за Србију и чији је одличан алат, заправо било, било које певачко друштво, односно хор. Тако да ви имате случај са свим композиторима који пишу на родољубиву поезију, који пишу за дијаспору, који пишу са некаквом јасном политичком или идеолошком поруком разне композиције. Међутим, Даворин Јенко је то радио прилично суптилно са једне стране, а са друге стране био је прихваћен као наш у овој средини, а знало се да није наш. Нису му узимали за зло неке ствари које другима можда не би тако лако прошле. Тако да није оптуживан ни за какав претерани национализам, већ, напротив је то врло поздрављено... Тако да су њему, хоћу да вам кажем, те неке ствари прошле боље него многим нашим композиторима који су критиковани због претераног истицања национализма и слично. И та прича о нашој химни „Боже правде“ је суштински прича о музици која се осамостаљује, што смо причали кад смо говорили о Шлезингеру и која почиње неки свој живот. Заправо је то музика за једну, хајде да кажемо, лепу поставку позоришне представе „Маркове сабља“ која је осмишљена за пунолетство Милана Обреновића.

Музика

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Химна „Боже правде“, чућете ускоро, је у ствари завршница једног другог комада који се зове, као што смо негде на самом почетку емисије рекли „Маркова сабља“, а настала је једним специјалним поводом.

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

Милан Обреновић пуни 18 година и требало би да се уприличи свечаност, између осталог да се изведе нека позоришна представа са пригодном тематиком, где наравно има и онога што је везано за српску историју, да има и херојства и јунаштва и наравно некаквог поноса националног... И онда та прича о Краљевићу Марку и заправо „Боже правде“ је осмишљена као некакав завршни хор који поздравља сада све оно што се догодило и на неки начин гледа светлу некакву будућност српског народа и суштински

то је оно што бисмо назвали у опери велико финале, дакле нешто што је, ето, велика завршница свега тога. Тако да је то део „Маркове сабље“, односно, део тог комада са певањем или позоришне представе, како ко зове, који је постао јако познат одмах, популаран. То се певало ван позоришта, ван тог контекста. Разна певачка друштва почињу да изводе као стандарну композицију на својим репертоарима. И онда се дешава да поново се чује „Боже правде“ када је Милан Обреновић крунисан, значи, када је постао званични владар, да би, наравно, нешто касније то било проглашено и државном химном.

Већало се, наравно, као и увек, шта то да буде, које то композиције да буду, да ли да се расписују конкурси. Међутим, ово је нешто што је у народу већ било заживело, што је, како су тада сматрили сви они који су се питали, одражавало, у доброј мери, све оно што химна треба да буде и што је, наравно, имало оно што је такође важно, неку музичку, уметничку вредност. То свакако јесте и, онако, да крајње лични неки став кажем, јесте једна од најлепших химни које можете да чујете дан-данас, не зато што је наша, него зато што заиста има тај неки химнични карактер.

Музика

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Да ли постоји неки посебан музички химнични жанр?

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

У суштини не...то су свечане песме, да кажемо оно што је примењена музика, има конкретну примену кад се изводи, зашто се изводи. Али суштински наша химна, ова данашња, односно „Боже правде“ настаје у оном моменту када се у Србији ствара највећи број таквих песама и уопште таквих композиција, хорских композиција, свечаних песама, како год хоћете. Дакле, читав 19. век је тиме обележен, сваки наш композитор у том моменту има највећи број таквих композиција у својим опусима. И од тог мноштва ви бирате најбоље. Ситуација је идеална, заправо, да изаберете тако нешто. Много је идеалније од овог тренутно...не кажем да то сада неко не би тако добро урадио, али просто ви имате једно мноштво свега и људи који су у крајњем случају заиста за то талентовани, склони томе... просто то је била једна Јенкова склоност, коју је, наравно он искористио на најбољи могући начин у свом стваралаштву за разне ствари.

Музика

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

За крај да кажемо да је интересантно да је Јован Ђорђевић текст српске химне „Боже правде“ написао мотивисан сатиричном Змајевом песмом „Јутутунска народна химна“. Реч је о химни за коју Цветковић каже да је јединствен пример како пародија и сатира може да постане достојанствена песма. У Србију се последњи пут вратила 2004. године када је некадашњи председник Скупштине Србије, Предраг Марковић, предложио за химну земље. Враћање „Боже правде“ било је директно повезано и са локалним изборима, рекао је својевремено Предраг Марковић, који је рекао политичарима у Скупштини „ако не добијемо химну, нема ни избора“.

Слушали сте још једну емисију „Српски звуци“ на таласима Радија Златоусти и у реализацији екипе овог радија. Производња Радио Златоусти септембар 2025.